

PAGINA TÂNĂRULUI CERCETĂTOR

Alexandru MARIN

Persecutarea intelectualului și omului politic Gheorghe I. I. C. Brătianu
de către regimul comunist din România<https://doi.org/10.52603/rec.2023.34.10>

Rezumat

Persecutarea intelectualului și omului politic
Gheorghe I. I. C. Brătianu
de către regimul comunist din România

Deceniul șase al secolului XX a avut la bază metodele de pedepsire, constrângere și suprimare fizică a elitei românești de către regimul comunist instalat în România. Dacă partizanii regimului democrat au ales să lupte în munții noștri până la victoria finală, majoritatea elitelor românești nu au mai avut timpul necesar de refugiu și nici de părăsire a țării. Reprezentanții familiei Brătianu au avut o atitudine pașnică și nici nu au dorit să părăsească țara. Un episod elocvent este cazul Gheorghe I. I. C. Brătianu, care a refuzat categoric să părăsească țara, spunând că „un Brătianu nu va trăda niciodată”. Mai mult, nu a primit nici asistență medicală și tratament în închisoarea de la Sighet, deoarece nu a rescris *Istoria Basarabiei*. Regimul comunist dorea falsificarea istoriei și prin autorul lucrării să se scrie că Basarabia și Bucovina sunt pământuri rusești. Profesorul Gheorghe I. I. C. Brătianu, care luptase cu arma în mână în Marele Război pentru Unire, s-a opus categoric. În anul 1993, la Rătești, împreună cu o serie de personalități, am comemorat 50 de ani de la moartea istoricului și s-a sfințit placa de marmură cu inscripția „Biblioteca Publică – Gheorghe I. I. C. Brătianu”. La simpozion au participat: prof. Barbu Costinel, Ioana Gh. Brătianu, Victor Spinei, Nicolae Enescu și frații Papacostea, Silvestru Voinescu și profesor universitar Vasile Novac.

Cuvinte-cheie: celulă, securitate, demnitari, tortionari, reacționari.

Резюме

Преследование интеллектуала и политика
Георге И. И. К. Брэтиану
коммунистическим режимом в Румынии

Шестое десятилетие XX в. было ознаменовано применением методов наказания, принуждения и физического подавления румынской элиты установленным в Румынии коммунистическим режимом. Если сторонники демократического режима предпочли сражаться в наших горах до окончательной победы, у большей части румынской элиты не было необходимого времени, чтобы укрыться или покинуть страну. Представители семьи Брэтиану были настроены миролюбиво и даже не хотели покидать Румынию. Красноречивым эпизодом является дело Георге И. И. К. Брэтиану, который категорически отказался покинуть страну, заявив, что «ни один Братиану никогда не предаст». Кроме того, он не получил медицинской помощи и лечения в Сигетской тюрьме, потому что не переписывал историю Бессарабии. Коммунистический режим хотел фальсифицировать историю и через автора произведения написать, что Бессарабия и

Буковина – русские земли. Профессор Георге И. И. К. Брэтиану, сражавшийся с оружием в руке в Великой войне за Объединение, был категорически против. В 1993 г. в Рэтешь было отмечено 50-летие со дня смерти историка и установлена мраморная доска с надписью «Публичная библиотека имени Георге И. И. К. Брэтиану». В симпозиуме приняли участие: проф. Барбу Костинель, Иоана Г. Брэтиану, Виктор Спинеи, Николае Энеску и братья Папакостя, Сильвестру Войнеску и профессор университета Василе Новак.

Ключевые слова: камера, охрана, сановники, палачи, реакционеры.

Summary

The persecution of the intellectual and politician
Gheorghe I. I. C. Bratianu
by the communist regime in Romania

The sixth decade of the 20th century was based on methods of punishment, coercion, and suppression of the Romanian elite by the communist regime in Romania. While the partisans of the democratic regime chose to fight in the mountains until the final victory, most of the Romanian elites did not have the necessary time to seek refuge or to leave the country. The representatives of the Bratianu family maintained a peaceful attitude and did not even want to leave the country. A telling episode is the case of Gheorghe I. I. C. Bratianu, who categorically refused to leave the country, stating that “a Bratianu will never betray”. Furthermore, he did not receive any medical assistance or treatment in the prison of Sighet because he refused to rewrite the History of Bessarabia. The communist regime wanted to falsify history and have the author of such a work state that Bessarabia and Bukovina are Russian lands. Professor Gheorghe I. I. C. Bratianu, who had fought with a weapon in hand during the Great War for the Unification of the Romanian lands, strongly opposed this demand. In the year 1993, in Ratesti, together with a series of personalities, we commemorated 50 years since the death of historian Gheorghe I. I. C. Bratianu, and a marble plaque with the inscription “Bibliotheca Publica – Gheorghe I. I. C. Bratianu” (Public Library – Gheorghe I. I. C. Bratianu) was consecrated. The symposium was attended by Professor Barbu Costinel, Ioana Gh. Bratianu, Victor Spinei, Nicolae Enescu, the Papacostea brothers, Silvestru Voinescu, and university professor Vasile Novac.

Key words: prison cell, secret police, dignitary, torturer, reactionary.

Introducere. Deceniul șase al secolului XX a avut la bază metodele de pedepsire, constrângere și suprimare fizică a elitei românești de către regimul comunist instalat în România. Dacă partizanii

regimului democrat au ales să lupte în munții noștri până la victoria finală, majoritatea elitelor românești nu a mai avut timpul necesar de refugiu și nici părăsirea țării. Reprezentanții familiei Brătianu au avut o atitudine pașnică și nici nu au vrut să părăsească țara. Un episod elocvent este cazul Gheorghe I. I. C. Brătianu, care a refuzat categoric să părăsească țara, spunând că „un Brătian nu va trăda niciodată”, dar, mai mult, nu a primit nici asistență medicală și tratament, deoarece a refuzat să retracteze ceea ce a scris în *Istoria Basarabiei*. Regimul comunist dorea falsificarea istoriei și prin autorul lucrării să se scrie că Basarabia și Bucovina sunt pământuri rusești. Profesorul Gheorghe I. I. C. Brătianu, care luptase cu arma în mână în Marele Război pentru Unire, a refuzat categoric.

Noutatea cercetării constă în analiza și elucidarea variantelor ce au circulat în presa vremii și în literatura de specialitate. La baza studiului au stat surse primare din Arhivele Naționale, presa vremii și martori, precum avocatul Nicolae Enescu și Cardinalul Alexandru Todea.

Coroborarea documentelor de arhivă și anchetele făcute la cei care au supraviețuit detenției de la Sighet au concluzionat nevinovăția și calvarul la care a fost supus intelectualul și omul politic Gheorghe I. I. C. Brătianu.

Soarta țărilor din sud-estul european, după război, a intrat în orbita URSS-ului, care foarte repede a introdus regimul bolșevic în România. Regimul democratic a dispărut și, odată cu abdicarea forțată a Regelui Mihai, s-au implementat cele mai oribile metode de torționare asupra celor care au slujit vechiului regim. Reprezentanții familiei Brătianu, Gheorghe I. I. C. Brătianu, Constantin I. C. Brătianu și Bebe Brătianu, alături de Iuliu Maniu, Ion Mihalache și Nicolae Penescu, au sfârșit în închisorile comuniste de la Sighet, Râmnicu Sărat și Jilava. România devenise un lagăr comunist, iar aproape în fiecare județ exista o închisoare comunistă pentru oamenii politici.

Închisoare politică și de reeducare a existat în acea perioadă și la Pitești, având aceleași metode de torționare, dar cu toate acestea, Brătienii și oamenii politici din Argeș au fost duși la o distanță destul de mare, pentru a fi mai ușor de transferat în Rusia bolșevică în caz de reacțiune.

Aspecte ale vieții și activității lui Gheorghe I. I. C. Brătianu. A fost unicul fiu al lui Ion I. C. Brătianu din prima căsătorie, născut la 28 ianuarie 1898, la Ruginoasa. Mama sa a fost Maria Moruzzi, nora domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Copilăria

și studiile le-a făcut în Moldova sub atenta îngrijire a Mariei Moruzzi. În anul 1927, Gheorghe I. I. C. Brătianu a venit ca proprietar în Argeș în comuna Rătești, unde a primit de la tatăl său moșia Rătești cu 574 de hectare teren arabil, 180 teren forestier și o fermă model. Conduita și trăsăturile naționaliste ale profesorului universitar Gheorghe I. I. C. Brătianu s-au solidificat odată cu voluntariatul în Marele Război. Studiile și relațiile în mediul politic l-au făcut să aibă o orientare spre o civilizație care garanta hotarele românești și alinierea țării noastre în rândul țărilor civilizate. Pe parcursul vieții sale, el a propovăduit fără tăgadă ideile și caracterul său personal, exprimate în opinia de a se alia cu cea structură politico-militară ce respecta cu adevărat România. La scenă deschisă, s-a manifestat pentru apărarea fruntariilor țării cu arma în mână, dar politica și vremurile au arătat că opinia profesorului Brătianu la un moment dat a fost pe locul secund. Câștigătorii nu s-au purtat amiabil, ei au mers mai departe până la exterminarea sau suprimarea fizică a celor învinși, indiferent că au avut sau nu vină. Pentru aceasta ne propunem să scoatem în evidență câteva traiectorii ale politicii profesorului Brătianu care au culminat cu sfârșitul tragic din anul 1953.

După Marele Război, Gheorghe I. I. C. Brătianu și-a definitivat studiile în țară și străinătate, iar după moștenirea lăsată prin testament de tatăl său, Ionel Brătianu, a devenit în anul 1927 proprietar deplin pe moșia de la Rătești-Furduiești și tot atunci a făcut primii pași în politica românească. Opinia profesorului în politica românească a fost cristalizată la începutul perioadei interbelice în lucrarea *Acțiunea politică și militară a României în 1919 în lumina corespondenței diplomatice a lui Ion. I. C. Brătianu*, în care atrăgea atenția asupra modului cum a fost abordată chestiunea românească de către Franța și trăgea un semnal serios de alarmă diplomației Bucureștilor în fața Conferinței (Dobrinescu 1998: 1177-1184).

Conform tradițiilor familiale, opțiunile politice s-au îndreptat către Partidul Național Liberal. La scurtă vreme după înscrierea în Partidul Național Liberal, Gheorghe I. I. C. Brătianu a fost desemnat ca șef al organizației liberale din Iași. Aceasta se întâmpla în 1926, dar la puțin timp Ion I. I. C. Brătianu înceta din viață și lăsa un mare gol în cadrul Partidului Național Liberal și în politica românească. Alegerea lui Gheorghe I. I. C. Brătianu în Camera Deputaților în anul 1927 a însemnat un nou pas în angajarea sa în politica românească. Perioada 1926–1930 a însemnat apropierea de familia tată-

lui său prin moștenirea lăsată testamentar, dar și de politica liberală în esență și cea românească. Om cu vederi înaintate și având și anumite orgolii, observă situația creată în Partidul Național Liberal, dar și în politica românească, și de aceea încearcă un proiect de anvergură națională pe cont propriu (Spinei 1996: 125-130).

Această situație apare pe fundalul unor neînțelegeri cu unchiul său, Vintilă Brătianu și Constantin I. C. Brătianu, dar mai ales cu Ion Gh. Duca, iar momentul oportun a fost venirea regelui Carol al II-lea în țară. Pe motivul monarhiei constituționale în guvernarea țării, Gheorghe I. I. C. Brătianu se alătură regelui Carol al II-lea. La 15 iunie 1930, în sala „Frascati” din București, alături de un grup de tineri liberali a înființat Partidul Național Liberal Georgist (Mișcarea 1930: 4). Politica Partidului Național Liberal Georgist era îndreptată spre alianța cu Germania și Italia. Alături de Mihai Antonescu, lider liberal georgist, a atacat cu vehemență politica promovată de unele guverne din perioada interbelică, mai ales politica diplomatică a lui Nicolae Titulescu, ce promova o alianță cu Sovietele. Ca unul care luptase în Marele Război și văzuse dezordinea și comportamentul rușilor, Gheorghe I. I. C. Brătianu a avut o politică diplomatică fermă împotriva Sovietelor, în special împotriva comunismului.

Problemele politicii externe ale României în concepția istoricului Brătianu aveau trei postulate în politica internațională pe care trebuia să se bazeze Bucureștiul:

- Păstrarea integrității teritoriale a României;
- Condițiunile necesare unei dezvoltări economice a țării;
- Legătura strânsă între politica externă a țării și apărarea națională (Brătianu 1934: 8-9).

Politica anilor 1931–1937, promovată de cunoscutul diplomat Nicolae Titulescu, a avut ca rival pe Gheorghe I. I. C. Brătianu, care l-a interpellat de foarte multe ori în articole de presă, conferințe și ori de câte ori prilejul o impunea. Din replicile date de profesorul Brătianu împotriva diplomatului român Nicolae Titulescu se desprind următoarele concluzii:

- Tratatul cu Uniunea Sovietică erau întrerupte din cauza conducerii Sovietelor, care au început să introducă în text modificări incompatibile cu securitatea și integritatea României;
- Afirmatia prin care Nicolae Titulescu spunea că nimic nu este zdruncinat în legăturile noastre tradiționale cu Franța și Polonia;
- Brătianu concluziona că problema grani-

țelor noastre de răsărit nu este numai o problemă românească, ci și europeană, pentru că această graniță acoperă libertatea Dunării și cea a Strămtorilor (Universul 1932).

Neliniștea și insatisfacția istoricului Brătianu nu se datorau faptului că scrisorile dintre Titulescu și Max Litvinov, din anul 1934, conțineau doar termenul de „suveranitate”, fără a se preciza noțiunea de teritoriu, ci faptul că se crea un echivoc și un dezechilibru între situația românească și a celorlalte state limitrofe Sovietelor (Brătianu 1934: 101).

În perioada dintre cele două războaie mondiale, profesorul Brătianu a pledat de foarte multe ori în presă, în Parlament și la cursuri pentru sporirea capacității de apărare a Statului Român, prin crearea unei industrii de armament, considerând acest lucru o soluție firească: „Granițele unui stat nu se apără numai prin cuvântul hotărât al diplomaților și al oamenilor politici, ci prin măsuri efective ale apărării naționale” (Universul 1932).

Brătianu s-a arătat interesat pentru găsirea unor punți de apropiere cu Polonia, în acest scop, în vremea guvernării Tătărescu, a avut mai multe contacte cu diplomații din țara vecină: contele Poninski de la Legația Polonă din București și colonelul Bek, Ministru de Externe (Sonea 1978:169).

Vizitele în Germania, pe plan profesional dar și politic și întâlnirile cu o serie de personalități din conducerea Germaniei, au făcut ca la 16 noiembrie 1936 să fie primit în audiență de Hitler – prima acordată unui șef de partid românesc –, unde a abordat problema pretențiilor revizioniste maghiare. Conducerea Germaniei a garantat integritatea granițelor românești în schimbul nepermitterii trecerii trupelor sovietice spre Vest într-un eventual război (Mișcarea 1937).

Opiniilor și catalogărilor unor oameni politici și ale unor istorici contemporani momentului, dar și după instaurarea regimului comunist, Gheorghe Brătianu le-a răspuns astfel: „Țin deci să se știe că nu am mers să pun întrebări nici unui Stat străin, nici n-am fost și nici nu sunt la dispoziția cuiva pentru un alt interes decât acela al țării mele” (Râpeanu 1991: XXVIII).

Anul 1940 îl găsește în Partidul Național Liberal alături de vechii lideri politici în frunte cu unchiul său, Constantin I. C. Brătianu, unde profesorul Gheorghe I. I. C. Brătianu propunea o politică de neutralitate printr-un proiect de manifest, pe care dorea să-l supună aprobării Comitetului Executiv al Partidului Național Liberal. În document era stipulată conjunctura anilor 1940 la nivel internațional

și România trebuia să facă politica de neutralitate a lui Ionel Brătianu din 1914–1916, cu modificări adaptate, atrăgând atenția asupra celor două democrații occidentale, Anglia și Franța, care trebuiau abandonate dacă nu garantau, împreună cu Statele Unite ale Americii, hotarele României Mari (Otu 2001: 27).

Participant la Consiliile de Coroană, Gheorghe I. I. C. Brătianu s-a pronunțat ferm împotriva rapturilor teritoriale, iar ca soluție imediată – apărarea fruntariilor țării cu arma în mână. Fiind ofițer în rezervă, a fost concentrat începând cu mobilizarea generală din anul 1939, făcută de Armand Călinescu, luptând cu întreruperi pe front până în anul 1943. Această situație militară reiese din documentele militare din Arhivele Naționale și din Arhivele Militare.

Punctul de vedere al istoricului Gheorghe I. I. C. Brătianu față de dușmanul de la Răsărit a fost exprimat cu vehemență înainte de începerea celui de-al Doilea Război Mondial într-o declarație făcută în cotidianul *Universul*: „Sunt foarte mulțumit să constat că reacțiunea împotriva primejdiei comuniste, după ce s-au văzut efectele ei și în alte țări, câștigă tot mai multe adeziuni și capătă un răsunet atât de puternic. Să fim bine înțeleși, însă, asupra laturii acestui pericol și a formelor specifice ce le îmbracă România. Lupta împotriva comunismului nu este o luptă împotriva minorităților etnice de pe teritoriul nostru, decât în măsura în care minoritarii înțeleg să se așeze în serviciul forțelor internaționale, uneltind, deci, sub orice formă, împotriva securității statale și a națiunii românești așa cum fac, din nefericire, mulți dintre ei. Depinde clar de ei, în primul rând, să ne confirme sau să ne dezmință.

Țara noastră a fost, în cursul veacurilor, gazda primitoare a altor seminții, dar poate rămâne oricine un fiu credincios al ei identificându-se cu aspirațiile și cu nevoile sale. Nu se poate însă pretinde membru al comunității naționale acel om care primește din afară directivele acțiunii sale sociale sau politice. Lupta împotriva comunismului nu este lupta împotriva păturii muncitorești. Revendicările ei nu constituie în România o problemă care să nu poată fi soluționată într-un spirit de echitate și armonie socială.

Pe tărâmul politic, intelectual, social, acțiunea de destrămare se dezvoltă zilnic în deplină libertate. În schimb, strigătele de alarmă ale celor cari văd primejdia sunt sistematic înăbușite. Ele constituie totuși o caracteristică esențială a primejdiei comuniste în România, pe care situația ei geografică a

așezat-o în drumul Internaționalei a III-a. Se pare că ne întoarcem de la sistemul politicii naționale, care a stăpânit veacul al XIX-lea, la o nouă formă a războaielor religioase. Conflictul de ideologii externe desemnează ostași pe harta continentului nostru, tranșeele drepte și ale stângii” (Universul 1936: 13-14).

Bilanțul anului 1940 l-a făcut pe istoricul Brătianu să aprecieze: „Am trăit cele mai negre zile ale istoriei noastre, n-am văzut numai pământul nostru sfâșiat, milioane de români azvârlți iarăși în robia străină, oastea țării constrânsă, împotriva voinței ei îndârjite, să părăsească fără luptă hotarul ce se pregătea să-l apere” (Spinei 1996: 197).

În perioada anilor 1940–1944 a fost omul de legătură dintre guvernul Antonescu și liderii „partidelor istorice”, Dinu Brătianu și Iuliu Maniu. Din punct de vedere politic, profesorul Brătianu s-a aliniat liniei partidelor politice și liderilor Maniu și Dinu Brătianu și a colaborat cu guvernul condus de Ion Antonescu și Mihai Antonescu. Lucrurile s-au precipitat cu toate eforturile oamenilor politici și a lui Gheorghe I. I. C. Brătianu de a scoate țara din război și a se alia cu Națiunile Unite. Continuarea alianței generalului Antonescu cu Germania a făcut ca prin actul de la 23 august 1944 România să întoarcă armele împotriva Germaniei și să lupte alături de Națiunile Unite (Simion 1976: 37).

Activitatea profesorului Brătianu după „actul de la 23 august”. Guvernele care au urmat după „actul de la 23 august” au fost prezidate de generali fideli Regelui Mihai I, care se bucura de simpatia populară a românilor ca un simbol al rezistenței împotriva instaurării regimului comunist. În această perioadă scurtă, când instalarea regimului comunist prindea contur, liderii Partidului Național Liberal și Partidului Național Țărănesc sperau ca influența sovietică să se diminueze față de influența americană. Gheorghe I. I. C. Brătianu, cu simțul de istoric realist, a declarat liderilor „partidelor istorice: „Din păcate, mi-e teamă că nu asistăm decât la ridicarea cortinei asupra dramei poporului român și în al doilea act, această țară va fi o colonie sovietică” (Brătianu 1997: 9-10).

Încă din anul 1944, la 24 ianuarie, când frontul se apropia de Moldova, Gheorghe I. I. C. Brătianu a dus copiii în străinătate. Au plecat Maria și gemenii Ioana și Ion, iar la despărțire tatăl le-a zis: „Sper să o revedeți pe mama, pe mine nu mă mai vedeți!” Exactitatea a fost una sumbră, deoarece după paisprezece ani de la despărțire, în anul 1958, copiii o revedeau pe Elena Brătianu, care după multe umi-

lințe și privațiuni și-a redobândit cetățenia franceză. Elena Brătianu, după confiscarea moșiei de la Rătești în totalitate, a fost internată într-o colonie, iar soția lui Constantin I. C. Brătianu a locuit într-o magazie cu acoperișul spart, unde se scurgeau intemperii. În câțiva ani drama familiei Brătianu a fost cumplită.

În decembrie 1944, de Sfântul Nicolae, în cuvântarea de deschidere a anului academic la Institutul *Nicolae Iorga*, Gheorghe I. I. C. Brătianu arăta: „Ceea ce putem afirma cu certitudine este voința noastră de a rămâne credincioși spiritului care a călăuzit de la întemeiere activitatea institutului și o îndrumă și azi. Numai pe temeiuri drepte se poate lucra cu folos, deoarece istoria nu se scrie pentru ziua de astăzi, ci pentru vremurile ce vor să vie și chiar dincolo de ele. Adevărul rămâne oricare ar fi soarta slujitorilor săi. De un lucru mă simt încredințat să vă asigur: că atât timp cât acest așezământ va purta numele lui Nicolae Iorga, eu sau oricare va vorbi din acest loc nu se va abate de la lozinca ce a fost un îndreptar statornic al vieții sale și i-a luminat, cu licăriri de fulger, ceasul întunecat al sfârșitului” (Otu, Pentelescu 2003: 176-184).

Suspendarea de la Universitate și de la conducerea Institutului *Nicolae Iorga* a avut loc în septembrie 1947 și i s-a fixat domiciliu obligatoriu în București, fără contacte externe. Cu toate acestea, în toamna anului 1947 i s-a propus expatrierea, dar profesorul a refuzat prompt: „Brătienii nu dezertază din România”. Aceasta s-a petrecut la Facultatea de Litere în cancelarie. Purtătorul mesajului a fost profesorul Alexandru Rosetti. El i-a adus un pașaport semnat de Ana Pauker, ca să poată pleca peste hotare. Cornelia Bodea, auzind această convorbire din biblioteca de lângă cancelarie, l-a întrebat: „Și plecați, domnule profesor?”. Răspunsul profesorului a urmat grav: „Mă numesc Brătianu, domnișoară Bodea!” (Academica 1998: 17-19).

În perioada 1945–1947 activitatea politică a profesorului Brătianu a fost sumară, el s-a rezumat la demonstrarea nevinovăției sale prin coroborarea documentelor militare și ale proprietății de la Rătești pentru a nu i se confisca ferma și moșia de la Rătești. Comisia Agricolă Rociu din județul Argeș (comuna Rătești făcea parte din Plasa Rociu) a încadrat pe profesorul Gheorghe I. I. C. Brătianu la art. 3, litera f din Legea Agrară, care stipula exproprierea totală a moșiilor și conacelor celor care au luptat pe front împotriva Națiunilor Unite. Totul a plecat de la „voluntariat”, pe care profesorul Brătianu l-a făcut în Marele Război, iar în anul 1939 a fost

mobilizat alături de toate cadrele militare și rezerviști. Din studiul documentelor militare, Gheorghe I. I. C. Brătianu a fost concentrat în august 1939 la Divizia 7 Infanterie, care făcea parte din Regimentul 1 Artilerie Gardă ce se afla dislocat la Roman. Din documentele de serviciu și biletul de tren reiese că Gheorghe I. I. C. Brătianu a fost concentrat la Unitatea Militară amintită, în mai multe rânduri, dar și în cursul anului 1940, la 20 mai și 29 august (Arhivele Naționale Române Argeș 1945: fond Brătianu, dosar Consiliatul agricol).

Profesorul Brătianu și soția sa Elena au continuat demersurile la București și la Comisia Rociu pentru a păstra proprietatea, dar cu toate insistențele și contestațiile făcute, Ordinul Ministrului Romulus Zăroni, a expropriat *ferma model* de la Rătești a profesorului Brătianu și a transformat-o în fermă de stat, sub administrarea Camerei Agricole Argeș.

Ascensiunea la putere a partidelor de stânga, susținute de URSS și dezavuarea liderului liberal Dinu Brătianu, de către cercurile occidentale anglo-americane, au făcut ca istoricul Gheorghe I. I. C. Brătianu să nu mai aibă o susținere din partea liderilor liberali, ceea ce a contribuit la înlăturarea lui din viața publică. Articolele de presă au scos la iveală neadevăruri care au fost atribuite profesorului Brătianu și l-au etichetat drept „fascist”, „trădător de neam și țară” și astfel a fost înlăturat de la catedră.

La sfârșitul lui septembrie 1947, ziarele comuniste au început să publice articole împotriva profesorului Brătianu. Prin articolul „Schimbarea la față” din ziarul comunist *Scânteia* se înfiera activitatea marelui istoric astfel: „Declarațiile d-lui Gheorghe I. Brătianu repetate în favoarea politicii duse alături de Germania, alături de jefuitorii și cotropitorii Europei și Patriei noastre. Discursul de la «Asociația Germană» a criminalului de război Kilinger. Premiile și decorațiile primite de domnul Gheorghe I. I. C. Brătianu de la Hitler. Rolul de instigator antisovietic pe care l-a jucat ani de-a rândul în Parlament. Toate acestea muncitorimea și poporul nu le-a uitat. Locul acestui om nu este în Blocul Național Democrat, ci în tagma unde singur s-a pus, alături de agenții hitleriști și legionari”.

Începând cu anul 1947, i s-a fixat „domiciliu forțat” în strada Popa Chițu, nr. 26 din București, și i s-au interzis legăturile cu orice persoană străină. Autoritățile comuniste, la 14 ianuarie 1950, Marea Adunare Națională a emis ordinul 6/1950 pentru înființarea lagărelor de muncă unde trebuiau trimiși: „Aceia care prin faptele lor pun în dificultate desfășurarea activității regimului de democrație

populară și nu permit construirea socialismului în Republica Populară Română, precum și acei care în același mod defăimează puterea de Stat, dacă aceste fapte nu constituie infracțiuni”.

Perioada detenției. La 27 martie 1950, ministrul adjunct Marin Jianu și conducerea Ministerului Afacerilor Interne au decis să fie arestați, în afară de cei prezenți în Ordinul 6/1950, și „foști demnitari ai guvernelor reacționare, inclusiv cele două dictaturi ale lui Carol al II-lea și Antonescu, miniștri, sub-secretari de stat, secretari generali, foști diplomați, foști senatori, foști deputați, prefecți, primarii orașelor de reședință, iar pentru Municipiul București, primarii, ajutorii de primar general și primarii de sectoare” (Secașiu 1999: 40-43).

În noaptea de 5/6 mai 1950, autoritățile comuniste au pus în practică aceste ordine și decizii printr-o acțiune de mare amploare a Securității. Au fost arestați reprezentanți de seamă ai politicii românești, guvernanți, miniștri și prim-miniștri, preoți și episcopi greco-catolici și ortodocși. Locul ales a fost la Sighet, în Maramureș, la granița cu rușii, pentru a putea fi ușor transferați în caz de nevoie. Închisoarea din centrul orașului Sighet a fost construită în secolul al XIX-lea de regimul dualist austro-maghiar. Clădirea a fost edificată în anii 1896–1897 prin proiectul arhitectului Wagner-Gyula, cu un cost destul de ridicat pentru acea vreme. Avea forma literei „T” și o capacitate de 120 de persoane, o clădire concepută cu parter și două etaje. Curtea a fost împrejmuțată cu un gard de zid de cărămidă înalt de 6 metri, iar în colțurile de incintă au fost amplasate două foisoare de supraveghere.

După anul 1947, destinația a fost schimbată și în locul deținuților de drept comun au început să fie aduse persoane pentru motive politice: elevi și studenți din zonă, chiaburi care nu-și plăteau dările, reacționari care se opuneau regimului comunist. Din acea dată de 5/6 mai 1950, acest penitenciar a fost folosit timp de mai bine de cinci ani numai pentru întemnițarea oamenilor politici români și demnitari care contribuiseră din plin la dezvoltarea și crearea României Mari.

Aici au fost aduși peste 80 de foști miniștri și oameni politici și 56 de episcopi și preoți greco-catolici. Toți aceștia au fost arestați ilegal de Securitatea comunistă, de la domiciliu, în timpul nopții, fără judecată și condamnare. Excepție a făcut însă grupul Ilie Lazăr, Nicolae Carandino, Ion Mihalache și Iuliu Maniu, arestați încă din anul 1947 prin „înscenarea de la Tămădău” (Furtos 2007: 401-402).

Acest episod al elitei românești nu-l ocolește

nici pe profesorul Gheorghe I. I. C. Brătianu, care este arestat în acea noapte de 5/6 mai 1950 de la „domiciliul forțat” din strada Popa Chițu, nr. 26, din București, alături de unchiul său, Constantin I. C. Brătianu și de vărul său, Bebe Brătianu, secretarul Partidului Național Liberal. Motivele clare ale arestării profesorului au fost: participarea pe front în anii 1941–1943 împotriva Uniunii Republicii Sovietice Socialiste și pronunțarea fermă din manifestul din anul 1940, care respingea atitudinea de alianță cu bolșevicii și cerea garanții de la anglo-americani. Iată cum suna manifestul din anul 1940: „Ca liberal și democrat convins, ca urmaș direct al Brătienilor și istoric obiectiv, ca om politic cu iubire de patrie și ca bun român, trebuie să spun că Anglia și Franța reprezintă climatele culturale, sociale, politice cele mai ideale și pentru dezvoltarea patriei mele. Cu toate acestea, oricât de dramatic ar fi pentru mine, voi părăsi Anglia și Franța dacă ele nu-mi pot fi de folos în apărarea frontierelor țării mele, și mai ales dacă ele nu-mi garantează, împreună cu domnul Roosvelt, actualele frontiere, pentru că nu trebuie să se mai repete povestea cu Wilson care a declarat la Versailles că nu recunoaște angajamentele luate la Paris și Londra față de România la intrarea în Marele Război alături de aliați. Atunci Anglia și Franța ne-au sacrificat pentru vecinii noștri (Iugoslavia) care nu aveau cu nimic mai multe drepturi decât noi. Astfel vrem garanții solide din partea Angliei și Franței. Unul din dușmanii noștri ireductibili este Rusia Comunistă. Ori nici până astăzi Anglia și Franța nu s-au hotărât să vadă în țara sovietelor un inamic definitiv. Din această cauză, îngăduie URSS-ului să comită orice agresiune și să încalce interesele franco-engleze. Cazul Finlandei este elocvent. Să nu se uite că întotdeauna am fost o țară care am avut marfă de vândut. Cumpărătorul nostru de zile (rele) și bune a fost Germania. Dacă francezii și englezii ne-ar fi făcut măcar serviciul să liciteze, fără a cumpăra această marfă românească, valoarea ei pe piața mondială s-ar fi ridicat și cumpărătorul nostru credincios, Germania, ne-ar fi plătit mai mult. În consecință, cer ca Anglia și Franța să ne arate că nu vor mai face jocul perfid și experiența tristă din trecut și că nutresc intenții mai bune față de noi; că Anglia și Franța nu ne vor impune. Aceste garanții să nu fie platonice, ci realizate material, adică să se facă acontarea lor în procent de 30%. În plus, să contribuie la înarmarea noastră terestră, aeriană și maritimă în cel mai scurt timp posibil. Știu că voi fi acuzat în diferite moduri, însă chiar cu riscul de a fi acoperit de oprobriu vreau să

asigur poporului meu câștigul moral și material și de aceea spun lucrurile pe față” (BAR f. Brătianu Gheorghe, mapa 5, manifestul din 1940, filele 1–5; Giurescu 1994: 102-104).

Regimul de exterminare fizică și psihică, din mărturiile celor care au supraviețuit, rămâne peste veac un act de acuzare a comunismului și totodată un imn închinat demnității și libertății umane. Despre timpul petrecut în acea perioadă la acel cumplit penitenciar și despre sfârșitul tragic au apărut elocvente și controversate ipoteze. Unele aspecte le vom aborda în continuare. Soția Elena Brătianu, până în anul 1958 cât a fost în România, a încercat să găsească firul adevărat al morții soțului său, în pușcăria de la Sighet. Cele mai interesante informații până astăzi despre ce s-a întâmplat la Sighet vin din declarațiile unor martori, care au fost părtași la acele atrocități comise în interiorul închisorii comuniste din Maramureș (Otu, Pentelescu 2003: 118-191).

O primă versiune a morții profesorului Gheorghe I. I. C. Brătianu apare în articolele lui Valeriu Râpeanu și Victor Spinei, care au afirmat că, datorită umilințelor fizice și psihice, și-ar fi curmat singur zilele, tăindu-și venele cu un ciob de geam. Este greu de crezut această ipoteză, că s-ar fi petrecut într-o închisoare de tipul Sighetul Marmației, unde exista o strictețe și un control în rândul deținuților (Spinei 1996: 233).

Într-o lucrare intitulată *File de istorie* publicată la Editura Dreptatea din New York și semnată de Nicolae Carandino, fost lider țărănist, se găsesc amintirile lui de deținut politic de la Sighet. El relatează, printre altele, că l-a observat pe Gheorghe I. I. C. Brătianu ca pe un prizonier buimăcit, dezarticulat și dezechilibrat, terorizat de gardieni, care-și băteau joc de el silindu-l să cânte ca un cocoș sau să miaune ca o pisică. Carandino continuă să spună că, într-o noapte, Brătianu, folosind alfabetul Morse, ar fi făcut câteva bătăi în perete, cerându-i ajutorul. Crezând că este o cursă, nu a răspuns la mesaj. A doua zi a aflat că Gheorghe Brătianu s-a sinucis spânzurându-se cu un cearșaf din care a făcut un fel de frânghie. Această versiune a fost furnizată, se pare, de Securitate, deoarece liderul țărănist, după evenimentele din anul 1989, nu a recunoscut acest text din Revistă (Brătianu 1997: 52).

Din cele aproximativ 20 de anchete făcute de Elena Brătianu printre supraviețuitorii de la Sighet, aceștia au afirmat că au păstrat un petec din cămașa istoricului plină de sânge. Afirmatia cea mai elocventă a fost că în 23 aprilie 1953, de Sfântul Gheor-

ghe, profesorul a apărut pentru ultima dată în curtea închisorii, escortat de gardian: „Părea foarte slăbit, târându-și piciorul și privea în gol” (Guțu 1997: 23).

Cea mai palpabilă mărturie despre sfârșitul tragic al marelui istoric ne parvine de la preotul greco-catolic Alexandru Rațiu, fost deținut politic la Sighet, care după evenimentele din anul 1989 s-a confesat astfel: „La sfârșitul anilor 1950, la izolare se aflau 36 de deținuți printre care și Gheorghe I. I. C. Brătianu. Cei ce erau izolați erau terorizați, îndurau toate batjocurile și insultele gardienilor, mult mai mult decât cei din celulele comune. Referitor la Gheorghe Brătianu, de asemenea merită să fie comentat de mine, deoarece am avut deosebitul prilej să-l cunosc câțiva ani la închisoare. A fost mereu izolat. Prima dată la celula 8, la parter. Aici a stat un an. Eu l-am urmat. După mutarea lui la secția a II-a îmi amintesc că în celula 8 el a lăsat gravat pe perete un plan mare cu istoria universală a omenirii. Era scris în limba franceză. Însă ceea ce m-a uimit mai mult a fost o rugăciune frumoasă, tot în franțuzește, închinată lui Iisus Hristos. În anul 1953, a fost mutat sus la secția a III-a, celula 72, am reușit să-l chem la ușă și să-i spun noutăți, dar el nu s-a prezentat niciodată, era foarte prudent, dar s-a consumat mult în singurătatea lui” (Titon 2011: 227).

Cardinalul Alexandru Todea ne spune că de la celula 8 a fost mutat Gheorghe Brătianu la secția III, în celula 71, și a fost supus unui tratament inuman, îmbolnăvindându-se de dizenterie. În primăvara anului 1953, în celula sa a sosit o comisie de la București și i-a promis tratament, cu condiția să renunțe la ceea ce a scris despre Basarabia și Bucovina, că sunt pământuri românești, să renunțe și să scrie într-o altă ediție că sunt rusești. Brătianu a răspuns: „Nu-mi voi trăda țara, nu pot dezminți un adevăr istoric și nimic pe lume nu mă poate justifica să scriu neadevăruri” (Brătianu 1997: 27).

La 27 aprilie 1953, Gheorghe I. I. C. Brătianu a murit la Sighet în celulă, bătut de gardianul care l-a însoțit în curtea închisorii. Bătaia, boala, consumul psihic, trupul slăbit, l-au făcut să cedeze în fața torționarului care lovea cu putere. După atâția ani, fostul director, Vasile Ciolpan de la Sighet, refuză să dezvăluie numele torționarului, supranumindu-l *Pitecantropus erectus* (Titon 2011: 229).

Concluzii

În acest articol am încercat o analiză a vieții și activității, precum și a evenimentelor premergătoare sfârșitului tragic al omului de cultură Gheorghe I. I. C. Brătianu și varianta palpabilă a morții sale în închisoarea comunistă de la Sighetul Marmației.

Credința strămoșească a profesorului Brătianu reiese dintr-o schiță a istoriei universale și o frumoasă rugăciune în limba franceză scrijelite pe perețele celulei din închisoarea Sighet.

Lista abrevierilor

ANR – Arhivele Naționale Române
 BAR – Biblioteca Academiei Române
 Bebe – Constantin Brătianu, văr cu frații Brătianu
 Dinu – Constantin I. C. Brătianu
 URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
 Marele Război – Primul Război Mondial
 Gheorghe I. I. C. Brătianu – Ion C. Brătianu-bunic, Ion I. C. Brătianu-tatăl,
 Constantin Brătianu-străbunic
 Neagra – celulă din patru pereți de beton cu un lanț în mijloc, unde erau pedepsiți deținuții
 Fruntarii – frontiere

Note

¹ Gheorghe I. I. C. Brătianu omagiat la 66 de ani de la moarte. <https://www.google.com/search?q=gheorghe+bratianu&tbm:Argesulonline.ro> (vizitat 27.07.2021).

² <https://www.google.com/search?q=inchi-soarea+de+la+sighetul+marmatiei&hl> (vizitat 26.07.2021).

³ https://www.memorialsighet.ro/cortegiul-sacrificatilor/scurt_istoric_muzeu (vizitat 26.07.2021).

⁴ <https://www.google.com/search?q=inchi-soarea+de+la+sighetul+marmatiei&hl> (vizitat 26.07.2021).

Referințe bibliografice

Academica. 1998. Revistă de știință, cultură și artă, anul VIII, nr. 5 (99), p 17-19.

ANR. Ziarul Mișcarea. 1937. XXVIII. 1713. 14 februarie, p. 4.

ANR. Ziarul Universul. 1936. 53. (169). 21 iunie, p 13-14.

Biblioteca Academiei Române. Fond Gheorghe I. Brătianu. Mapa V. Manifestul din 1940, filele 1–5.

Brătianu I. Gh. 1934. Problemele politicii noastre externe. București.

Brătianu M. 1997. Gheorghe I. I. C. Brătianu – Enigma morții sale. București: Editura Fundația Academiei Civice.

Dobrinescu V. F. 1998. Gheorghe I. Brătianu și unele probleme ale consolidării statului național unitar. În: Revista de istorie, tom. 41, nr. 12,

p. 1177-1184.

Furtos A. 2007. Personalul administrativ al penitenciarului Sighet (1950–1955). Profiluri umane. În: Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”. XLVI. Cluj Napoca. Series Historica, p. 401-402.

Giurescu C. 1994. Cinci ani și două luni în penitenciarul Sighet. București: Editura Fundația Culturală Română, p. 102-104.

Guțu I. 1997. Gheorghe I. Brătianu la Sighet. În: Gheorghe I. Brătianu – enigma morții sale, p. 23.

Otu P. 2001. Gheorghe I. Brătianu – un istoric printre politicieni. În: Dosarele Istoriei. București, anul VI, nr. 1 (53), p. 27.

Otu P., Pentelescu A. 2003. Gheorghe I. I. C. Brătianu. Istorii și Politici. București: Corint.

Râpeanu V. 1991. Studiu introductiv în Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești. Chișinău: Cartea Moldovenească.

Secașiu C. 1999. Contribuții privind distrugerea elitei politice românești în Memoria închisorii Sighet. București: Editura Fundația Academia Civică.

Simion A. 1976. Regimul politic din România, 1940–1941. Cluj-Napoca: Dacia.

Sonea E., Sonea G. 1978. Viața economică și politică a României, 1933–1938. București: Editura Științifică și Enciclopedică.

Spinei V. 1996. Reprezentanți de seamă ai istoriografiei și filologiei românești și mondiale. Brăila: Istros.

Titon A. 2011. Gheorghe Brătianu în închisoarea Tăcerii – Sighet. În: Museum, Studii și Comunicări, X. Golești-Argeș: Tiparg., p. 227.

Ziarul Universul. 1932. XLIX. 110, 12 aprilie, p. 9.

Ziarul Universul. 1932. XLIX. 110, 25 noiembrie, p. 6.

Marin Alexandru (Comuna Rătești, județul Argeș, România). Școala Gimnazială „Gheorghe I. I. C. Brătianu Rătești”, profesor, grad didactic I; drd. Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

Марин Александру (коммуна Рэтешты, уезд Арджеш, Румыния), Средняя школа «И. И. К. Георге Брэтиану Рэтешть», педагог, дидактическая степень I; докторант Кишиневского государственного педагогического университета им. Ион Крянгэ.

Marin Alexandru (Ratesti Commune, Arges County, Romania). “Gheorghe I. I. C. High School

Rătești”, teacher, didactic degree I; PhD student, State Pedagogical University “Ion Creangă” from Chisinau.

Email: prof_alexandrumarin@yahoo.com

ORCID: 0009-0006-8499-3565

Fig. 1. Gheorghe I. I. C. Brătianu¹

Fig. 3. Cortegiul sacriificațiilor³

Fig. 2. Închisoarea Sighet²

Fig. 4. Aspecte din celulă⁴